

**MEĐUNARODNI ZNANSTVENI SKUP
INTERNATIONAL CONFERENCE**

**POVIJEST JEDNOG SUKOBA
ZA BUDUĆNOST NOVIH SUSRETA**

Turska prisutnost u Dalmaciji od 16. do 18. stoljeća

**THE HISTORY OF ONE CONFLICT
FOR THE FUTURE OF NEW ENCOUNTERS**

Turkish presence in Dalmatia from the 16th to the 18th century

**KNJIŽICA SAŽETAKA
BOOK OF ABSTRACTS**

Klis, 18. siječnja 2024. godine
Klis, January 18th, 2024

Sadržaj / Contents

PROGRAM	2
PROGRAMME	3
Prof. dr. sc. IVAN BODROŽIĆ / MAJA RONČEVIĆ, mag. theol., doktorandica VAŽNOST KLISA U VRIJEME OSMANSKE VLASTI (1537. – 1648.)	
PREMA NOVOOBJAVLJENIM TURSКИM DOKUMENTIMA	4
THE IMPORTANCE OF KLIS DURING THE OTTOMAN RULE (1537-1648) ACCORDING TO NEWLY PUBLISHED TURKISH DOCUMENTS	5
Dr. sc. NEVEN ISAILOVIĆ / Mr. sc. ALEKSANDAR JAKOVLJEVIĆ ULOGA HERCEGOVAČKOG SANDŽAKA U ŠIRENJU OSMANSKOG UTJECAJA NA PODRUČJE IZMEĐU NERETVE I CETINE U KASNOM SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU	8
THE ROLE OF THE SANJAK OF HERZEGOVINA IN THE SPREADING OF OTTOMAN INFLUENCE ON THE AREA BETWEEN NERETVA AND CETINA IN THE LATE MIDDLE AGES AND EARLY MODERN PERIOD	9
Doc. dr. sc. ZDENKO DUNDOVIĆ POKRŠTENI TURCI U 17. STOLJEĆU PREMA MATIČNIM KNJIGAMA ŽUPE SV. DUJMA U SPLITU	12
CHRISTIANIZED TURKS IN THE 17TH CENTURY ACCORDING TO THE REGISTRY BOOKS OF THE PARISH OF ST. DUJAM IN SPLIT	13
Izv. prof. dr. sc. MILENKO KREŠIĆ IZMEĐU MLETAKA I OSMANLIJA: ŽIVOT KATOLIKA NA PODRUČJU TREBINJSKO-MRKANSKE BISKUPIJE OD SREDINE 17. DO SREDINE 18. STOLJEĆA	14
BETWEEN THE VENETIANS AND THE OTTOMANS: THE LIFE OF CATHOLICS IN THE DIOCESE OF TREBINJE-MRKAN FROM THE MIDDLE OF THE 17TH TO THE MIDDLE OF THE 18TH CENTURY	15
Doc. dr. sc. IVAN MACUT SUSRET KRŠĆANSTVA I ISLAMA U MISLI PAPE FRANJE	18
THE ENCOUNTER OF CHRISTIANITY AND ISLAM IN THE THOUGHTS OF POPE FRANCIS	19
Prof. dr. sc. ALOJZIJE ČONDIĆ PASTORAL I GLAGOLJAŠI U POLJIČKO-RADOBIJSKOMU DEKANATU I MAKARSKOJ BISKUPIJI POD TURSКОM I MLETAČKOM VLAŠĆU	20
PASTORAL WORK AND GLAGOLITIC PRIESTS IN THE POLJICA-RADOBIJA DEANERY AND THE DIOCESE OF MAKARSKA UNDER TURKISH AND VENETIAN RULE	21
Doc. dr. sc. IVICA JURIĆ SPECIFIČNOSTI PASTORALNOG DJELOVANJA FRANJEVACA NA PODRUČJU DALMACIJE POD OSMANSKOM VLAŠĆU	22
THE SPECIFICS OF THE PASTORAL ACTIVITIES OF THE FRANCISCANS IN DALMATIA UNDER OTTOMAN RULE	23
Izv. prof. dr. sc. NIKOLA VRANJEŠ PASTORALNO DJELOVANJE NA PODRUČJU DANAŠNJE LIKE U VRIJEME TURSKE VLADAVINE (XVI. – XVIII. ST.)	24
PASTORAL ACTIVITY IN THE AREA OF TODAY'S LIKA DURING THE TURKISH RULE (XVI - XVIII CENTURY)	25
KLARA ČAPALIJA, mag. educ. hist. et mag. educ. hist. art. SLIKA ISLAMA NA GRAFIKAMA IZ KNJIŽNIH IZDANJA KOJA SE ČUVAJU U DALMACIJI – ODABRANI PRIMJERI	28
THE IMAGE OF ISLAM ON GRAPHICS FROM BOOK EDITIONS KEPT IN DALMATIA - SELECTED EXAMPLES	29

PROGRAM

10.00 Pozdravni govori

I. SESIJA (moderator: Nikola Vranješ)

10.10 Ivan Bodrožić – Maja Rončević

Važnost Klisa u vrijeme osmanske vlasti (1537. – 1648.) prema novoobjavljenim turskim dokumentima

10.30 Neven Isailović – Aleksandar Jakovljević

Uloga Hercegovačkog sandžaka u širenju osmanskog utjecaja na područje između Neretve i Cetine u kasnom srednjem i ranom novom vijeku

10.50 Zdenko Dundović

Pokršteni Turci u 17. stoljeću prema matičnim knjigama župe Sv. Dujma u Splitu

11.10 Milenko Krešić

Između Mletaka i Osmanlija: život katolika na području Trebinjsko-mrkanske biskupije od sredine 17. do sredine 18. stoljeća

11.30 – 11.45 Rasprava

11.45 – 12.00 Pauza, osvježenje

II. SESIJA (moderator: Zdenko Dundović)

12.00 Ivan Macut

Susret kršćanstva i islama u misli pape Franje

12.20 Alojzije Čondić

Pastoral i glagoljaši u Poljičko-radobiljskomu dekanatu i Makarskoj biskupiji pod turskom i mletačkom vlašću

12.40 Ivica Jurić

Specifičnosti pastoralnog djelovanja franjevac na području Dalmacije pod osmanskom vlašću

13.00 Nikola Vranješ

Pastoralno djelovanje na području današnje Like u vrijeme turske vladavine (XVI. – XVIII. st.)

13.20 Klara Čapalija

Slika islama na grafikama iz knjižnih izdanja koja se čuvaju u Dalmaciji – odabrani primjeri

13.40 – 14.00 Završna rasprava

14.00 Zatvaranje skupa

PROGRAMME

10.00 Welcome speeches

SESSION 1 (moderator: Nikola Vranješ)

10.10 Ivan Bodrožić – Maja Rončević

The importance of Klis during the Ottoman rule (1537-1648) according to newly published Turkish documents

10.30 Neven Isailović – Aleksandar Jakovljević

The role of the Sanjak of Hercegovina in the spreading of Ottoman influence on the area between Neretva and Cetina in the late Middle Ages and early modern period

10.50 Zdenko Dundović

Christianized Turks in the 17th century according to the registry books of the parish of St. Dujam in Split

11.10 Milenko Krešić

Between the Venetians and the Ottomans: the life of Catholics in the Diocese of Trebinje-Mrkan from the middle of the 17th to the middle of the 18th century

11.30 – 11.45 Discussion

11.45 – 12.00 Coffee, refreshments

SESSION 2 (moderator: Zdenko Dundović)

12.00 Ivan Macut

The encounter of Christianity and Islam in the thoughts of Pope Francis

12.20 Alojzije Čondić

Pastoral work and Glagolitic priests in the Poljica-Radobilja deanery and the Diocese of Makarska under Turkish and Venetian rule

12.40 Ivica Jurić

The specifics of the pastoral activities of the Franciscans in Dalmatia under Ottoman rule

13.00 Nikola Vranješ

Pastoral activity in the area of today's Lika during the Turkish rule (XVI - XVIII century)

13.20 Klara Čapalija

The image of Islam on graphics from book editions kept in Dalmatia - selected examples

13.40 – 14.00 Final discussion

14.00 End of conference

VAŽNOST KLISA U VRIJEME OSMANSKE VLASTI (1537. – 1648.) PREMA NOVOOBJAVLJENIM TURSKIM DOKUMENTIMA

Prof. dr. sc. IVAN BODROŽIĆ
ivan.bodrozic@gmail.com
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

MAJA RONČEVIĆ, mag. theol., doktorandica
majaroncevic@icloud.com
Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

SAŽETAK

Do sada se dosta pisalo o važnosti Klisa te o njegovu padu u osmanske ruke, ističući njegovu važnost za obranu Splita i sigurnost Dalmacije. Jednako tako isticalo se značenje njegova oslobođenja 1596. te potom onog konačnog 1648., no malo se istraživalo o važnosti iste utvrde za Turke i tursku upravu, ma kako to po sebi bilo vrlo razumljivo. Iz novoobjavljenih dokumenata iščitava se koliko je bio i administrativno i vojno i strateški važan za osmansku upravu. Vrlo je uočljiva njegova administrativna uloga jer je postao središtem sandžaka kojem su gravitirali dalmatinski krajevi pod osmanskom upravom, uključujući Poljica. Osim što je u to vrijeme (godine 1550.) bio napravljen i opsežni popis stanovništva u sandžaku, iz više dokumenata je razvodno da su upravitelji Klisa donosili i sudske odluke koje su se ticale lokalnog kršćanskog stanovništva koje je bilo na teritoriju sandžaka. Iz dokumenata koji su nedavno objavljeni daje se zaključiti kako je Klis bio važan Osmanlijama ne samo kao strateška vojna točka za cijelu Dalmaciju koju su Osmanlije nastojale potpuno osvojiti već i kao značajno upravno središte njihove vlasti.

Ključne riječi: *islam, kršćanstvo, Klis, turski dokumenti*

THE IMPORTANCE OF KLIS DURING THE OTTOMAN RULE (1537-1648) ACCORDING TO NEWLY PUBLISHED TURKISH DOCUMENTS

Full Prof. IVAN BODROŽIĆ
ivan.bodrozic@gmail.com
Catholic Faculty of Theology, University of Split

MAJA RONČEVIĆ, MTh, PhD candidate
majaroncevic@icloud.com
Catholic Faculty of Theology, University of Split

ABSTRACT

Until now, much has been written about the importance of Klis and its fall into Ottoman hands, highlighting its importance for the defence of Split and the security of Dalmatia. The significance of its liberation in 1596 and the final in 1648 was equally emphasized. Still, more research needs to be done on the importance of the Klis fortress for the Turks and the Turkish administration, however obvious this may be. The newly published documents show Klis's administrative, military, and strategic importance for the Ottoman administration. Its administrative role was very noticeable because it became the centre of the Sanjak, to which the area of Dalmatia under Ottoman administration, including Poljica, gravitated. In addition to the fact that at that time (in 1550), an extensive population census was made in the Sanjak, it is clear from several documents that the governors of Klis also made court decisions concerning the local Christian population that lived in the territory of the Sanjak. From the recently published documents, it can be concluded that Klis was important to the Ottomans not only as a strategic military point for the whole of Dalmatia, which the Ottomans tried to conquer completely but also as an important administrative centre of their government.

Key words: *Islam, Christianity, Klis, Turkish documents*

Životopis

Ivan Bodrožić redoviti je profesor na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu pri Katedri za povijest kršćanske literature i kršćanskoga nauka. Dvije godine filozofsko-teološkog studija pohađao je na Teologiji u Splitu, a ostale četiri na Sveučilištu *Santa Croce* u Rimu, gdje je i diplomirao 1994. Nakon diplome nastavlja poslijediplomski studij Patrologije na Patrističkom institutu Augustinianum u Rimu, na kojemu je doktorirao 2000. obranivši doktorsku disertaciju naslova *Numerologija u misli svetog Augustina*. Godine 2007. primljen je u Međunarodno udruženje za patrističke studije (*Association Internationale d'Études Patristiques*). Suradivao je i bio voditelj na više znanstvenih projekata i organizirao niz znanstvenih skupova. Godine 2022. dobitnik je fakultetske nagrade za znanost, a 2023. godine nagradu za izvrsnost u znanstvenom radu dodjeljuje mu i Splitsko-dalmatinska županija. Voditelj je znanstveno-istraživačkog Centra Hieronymianum koji se bavi proučavanjem života i djela sv. Jeronima. Od ak. god. 2022./2023. obnaša funkciju prodekana za znanost na KBF-u Split.

Maja Rončević studentica je treće godine doktorskog studija Povijest teologije i kršćanskih institucija na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu. Osnovnu i srednju školu pohađala je u Splitu. Po završetku III. gimnazije 2009. godine upisuje Katolički bogoslovni fakultet u Splitu. Diplomirala je na temu *Augustinovo obraćenje - hermeneutski ključ suvremenih obraćenja*. Aktivno je sudjelovala sa izlaganjem na nekoliko znanstvenih konferencija: *Past, Present, Future: The Other: Stereotype and Prejudice in History Healthy Philosophy* (Pula, 2022.); IV. Internacionalnoj patrističkoj konferenciji *The Christians of the Patristic Period in Relation to the Nature* (Lublin, Poljska, 2022.); *Lica sv. Jeronima* (Split, 2023.) i *Protector Croatiae* (Karlovac, 2023.). Pomoćnica je glavnog urednika znanstvenog teološkog časopisa *Crkva u svijetu*. Udana je i majka dvoje djece.

CV

Ivan Bodrožić is a full professor at the Catholic Faculty of Theology of the University of Split at the Department of History of Christian Literature and Christian Doctrine. He studied philosophy and theology for two years at the Faculty of Theology in Split and four more at the University of *Santa Croce* in Rome, where he graduated in 1994. He continued his postgraduate studies in Patrology at the Patristic Institute Augustinianum in Rome, where he received his doctorate in 2000, defending his doctoral dissertation entitled *Numerology in the Thought of St. Augustine*. Since 2007, he has been a member of the International Association for Patristic Studies (*Association Internationale d'Études Patristiques*). As a principal researcher, he led several scientific projects and organized numerous conferences. In 2022, he received the Faculty Prize for Science. Also, in 2023, Split-Dalmatia County awarded him the Prize for Excellence in Scientific Work. He is the head of the Faculty of Scientific Research Centre Hieronymianum, which studies the life and work of St. Jerome. From the academic year 2022/2023, he is a vice dean for science at the Catholic Faculty of Theology in Split.

Maja Rončević is a third-year student in doctoral studies in the History of Theology and Christian Institutions at the Catholic Faculty of Theology in Split. She attended primary and secondary school in Split. In 2009, after finishing the III. gimnazija (gymnasium/high school), she enrolled her studies at the Catholic Faculty of Theology in Split. Her master's thesis was *Augustine's conversion - the hermeneutic key of contemporary conversions*. She participated in several conferences: "Past, Present, Future: The Other: Stereotype and Prejudice in History Healthy Philosophy" (Pula-CRO, 2022); the 4th International Patristic Conference "The Christians of the Patristic Period in Relation to the Nature" (Lublin-PL, 2022); "Faces of St. Jeronim" (Split-CRO, 2023); "Protector Croatiae" (Karlovac-CRO, 2023). She is the assistant editor of the scientific, theological journal *Crkva u svijetu* (*Church in the World*). She is married and the mother of two children.

ULOGA HERCEGOVAČKOG SANDŽAKA U ŠIRENJU OSMANSKOG UTJECAJA NA PODRUČJE IZMEĐU NERETVE I CETINE U KASNOM SREDNJEM I RANOM NOVOM VIJEKU

Dr. sc. NEVEN ISAILOVIĆ
neven.isailovic@gmail.com
Istorijski institut Beograd, Srbija

Mr. sc. ALEKSANDAR JAKOVLJEVIĆ
ayakovljevic@gmail.com
Istorijski institut Beograd, Srbija

SAŽETAK

Izlaganje govori o vodećoj ulozi Hercegovačkog sandžaka u širenju osmanske vlasti i utjecaja na područje srednjovjekovnog Hrvatskog Kraljevstva u razdoblju od 1465., kada je najveći dio Hercegovine zemlje pao pod tursku vlast, do sredine 16. stoljeća kada je u južnoj Hrvatskoj došlo do jasnijeg razgraničenja utjecaja Hercegovačkog i Bosanskog sandžaka. Osim činjenice da su osmanski namjesnici Hercegovine, vrlo često islamizirani pripadnici lokalnog kršćanskog plemstva, predvodili širenje Osmanskog Carstva prema teritoriju Hrvatske do 1522., važno je primijetiti da su oni primjenjivali i strategiju istimaleta, točnije blagonaklonog pristupa onim kršćanima koji su bili spremni prihvatiti osmansko vrhovništvo ili su dobili zaštitu od sultana mirovnim sporazumima (npr. između Osmanskog Carstva i Venecije). Nakon prve faze pustošenja, hercegovački su krajišnici nastojali integrirati dijelove ranijih elita u svoj sustav, dajući im važne položaje u upravi, pa i cijela područja na kojima su ranije uživali baštinska prava. Poseban slučaj predstavljaju Poljica kao teritorij u kome je zajednica lokalnih plemića štitila svoju autonomiju sporazumima s Osmanlijama i s Mlečanima, već od posljednje četvrti 15. stoljeća. Proces njihovog postupnog prihvaćanja osmanske vlasti može se pratiti sve do polovine 16. stoljeća, a značajan izvor predstavljaju neobjavljeni osmanski dokumenti koji su sačuvali poljičke obitelji i franjevački samostani u srednjoj Dalmaciji.

Ključne riječi: *Hercegovački sandžak, Osmanlije, južna Hrvatska, Poljica, migracije, 15 – 16. stoljeće*

THE ROLE OF THE SANJAK OF HERZEGOVINA IN THE SPREADING OF OTTOMAN INFLUENCE ON THE AREA BETWEEN NERETVA AND CETINA IN THE LATE MIDDLE AGES AND EARLY MODERN PERIOD

NEVEN ISAILOVIĆ, PhD
neven.isailovic@gmail.com
The Institute of History Belgrade, Serbia

ALEKSANDAR JAKOVLJEVIĆ, M. Sc.
ayakovljevic@gmail.com
The Institute of History Belgrade, Serbia

ABSTRACT

The paper discusses the leading role of the Sanjak of Herzegovina in the expansion of Ottoman rule and its influence on the area of the medieval Kingdom of Croatia from 1465. Then, the largest part of Herzegovina fell under Turkish rule until the middle of the 16th century, when a more apparent distinction of influence of the Herzegovinian and Bosnian Sanjak occurred in southern Croatia. Apart from the fact that the Ottoman governors of Herzegovina, very often members of the local Christian nobility who were Islamized, led the expansion of the Ottoman Empire towards the territory of Croatia until 1522, it is important to note that they also applied the strategy of *istimalet* or rather a benevolent approach to those Christians who were ready to accept Ottoman supremacy or received protection from the sultan through peace agreements (e.g. between the Ottoman Empire and Venice). After the first devastation phase, the Herzegovinian *Kraišniks* (*Grenzer*) tried to integrate parts of the earlier elites into their system, giving them important positions in the administration and even areas where they previously enjoyed heritage rights. *Poljica* is a special case as a territory where the community of local nobles protected their autonomy by agreements with the Ottomans and the Venetians from the last quarter of the 15th century. The process of their increasing acceptance of Ottoman rule can be traced back to the middle of the 16th century, and a significant source for this is unpublished Ottoman documents preserved by *Poljica* families and Franciscan monasteries in central Dalmatia.

Keywords: *Herzegovinian Sanjak, Ottomans, southern Croatia, Poljica, migrations, 15th - 16th century*

Životopis

Neven Isailović rođen je u Beogradu 1981. gdje je završio osnovnu školu i Filološku gimnaziju. Diplomirao je 2005. na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu, gdje je 2008. obranio magistarsku radnju *Politika bosanskih vladara prema Dalmaciji (1391. – 1409.)*. Doktorsku disertaciju *Vladarske kancelarije u srednjovekovnoj (srednjovekovnoj) Bosni* obranio je 2014. na istom fakultetu. U Istorijskom institutu u Beogradu radi od 2007. godine, a trenutno je u zvanju višeg znanstvenog suradnika. Opći je tajnik Centra za napredne srednjovekovne studije iz Beograda. Postao je članom Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti 2021. Objavio je dvije koautorske monografije (*Dokumenti vladara srednjovekovne Srbije i Bosne u venecijanskim zbirnama* i *Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja 1528. – 1604. godine*) i preko 80 znanstvenih članaka. Sudjelovao je na preko 40 znanstvenih skupova. Istražuje političku i društvenu povijest jugoistočne Europe i Mediterana u kasnom srednjem vijeku, povijest plemstva, srednjovekovnu pismenost, razdoblje rane osmanske vlasti na Balkanu i pomoćne povijesne znanosti.

Aleksandar Jakovljević rođen je u Beogradu 1976. gdje je završio osnovnu i srednju školu. Diplomirao je 2005. na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta u Beogradu. Stručno se usavršavao tijekom studijskih boravaka u više ustanova Republike Turske. Na Filozofskom fakultetu u Beogradu upisao je doktorski studij povijesti i prijavio doktorsku disertaciju *Panađuri na osmanskome Balkanu. Mreža periodične trgovine i promjenljivost konjunktura*. Radio je u Bibliografskom odjelu Narodne biblioteke Srbije (2008. – 2012.). U Istorijskom institutu radi od 2012. godine, a trenutno je u zvanju višeg stručnog suradnika. Objavio je jednu koautorsku monografiju (*Petrovo polje u vrelima osmanskog razdoblja 1528. – 1604. godine*) i dvadesetak znanstvenih članaka. Sudjelovao je na više znanstvenih skupova. Istražuje gospodarsku i društvenu povijest osmanskog Balkana u kasnom srednjem i ranom novom vijeku (15. – 18. stoljeće), kao i dokumente na osmanskome jeziku, mikropovijest i migracije stanovništva.

CV

Neven Isailović was born in Belgrade in 1981, where he finished elementary school and the Philological Gymnasium. He graduated in 2005 from the History Department of the Faculty of Philosophy in Belgrade, where in 2008 he defended his master's thesis "Politics of Bosnian rulers towards Dalmatia (1391 - 1409)". In 2014, he defended his doctoral dissertation "Ruling Offices in Medieval Bosnia" at the same faculty. He has been working at the Institute of History in Belgrade since 2007 and is currently a senior research associate. He is the general secretary of the "Center for Advanced Medieval Studies" in Belgrade. He became a member of the Croatian National Committee for Historical Sciences in 2021. He published two co-authored books (*Documents of the Rulers of Medieval Serbia and Bosnia in Venetian Collections and Peter's Field in the Sources of the Ottoman Period 1528-1604*) and over 80 scientific articles. He participated in over 40 scientific conferences. He researches the political and social history of Southeast Europe and the Mediterranean in the late Middle Ages, the history of nobility, medieval literacy, early Ottoman rule in the Balkans, and auxiliary sciences of history.

Aleksandar Jakovljević was born in Belgrade in 1976, where he completed primary and secondary school. He graduated in 2005 from the History Department of the Faculty of Philosophy in Belgrade. After completing his studies, he continued his professional development in several institutions of the Republic of Turkey. At the Faculty of Philosophy in Belgrade, he enrolled in a doctoral course in history. He submitted his doctoral dissertation "Trade fairs (panađur) in the Ottoman Balkans. The network of periodic trade and the volatility of the conjuncture". He worked in the Bibliographic Department of the National Library of Serbia (2008 – 2012). He has been working at the Institute of History since 2012 and holds the title of senior professional associate. He published one co-authored book (*Peter's Field in the Sources of the Ottoman Period 1528-1604*) and about 20 scientific articles. He participated in several scientific meetings. He researches the economic and social history of the Ottoman Balkans in the late Middle Ages and the early modern period (15th - 18th century), as well as documents in the Ottoman language, microhistory and population migrations.

POKRŠTENI TURCI U 17. STOLJEĆU PREMA MATIČNIM KNJIGAMA ŽUPE SV. DUJMA U SPLITU

Doc. dr. sc. ZDENKO DUNDOVIĆ

zdundovic@unizd.hr

Sveučilište u Zadru, Teološko-katehetski odjel

SAŽETAK

U radu će se na temelju upisanih podataka o krštenju Turaka u maticama župe Sv. Dujma u Splitu analizirati učestalost, uzroci i posljedice pokrštavanja Turaka i osoba s osmanskoga teritorija u splitskome zaleđu i širem okružju te će se iznijeti osnovni kvantitativni i kvalitativni podatci o pokrštenima. Analizirani podatci stavit će se u korelaciju s pokrštavanjima u drugim dalmatinskim komunama (Zadar, Šibenik...) te će se nastojati utvrditi u kojoj su mjeri pokrštavanja ino-vjeraca u Splitu bila povezana s trgovinom robljem u Mletačkoj Dalmaciji u razmatranom razdoblju.

Ključne riječi: *pokrštavanje Turaka, krštenje, Split, 17. stoljeće, trgovina robljem*

Životopis

Zdenko Dundović profesor je na Teološko-katehetskom odjelu Sveučilišta u Zadru, a od 2018. obnaša i funkciju v.d. pročelnika Odjela. Doktorsku disertaciju na temu *Zadarski kaptol, njegova dobra i kaptolski dostojanstvenici u posljednjih sto godina vladavine Mletačke Republike (1697. – 1797.)* obranio je 2017. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Bavi se istraživanjima prošlost Zadarske i Ninske biskupije u razdoblju 17. – 19. stoljeća s naglaskom na gospodarsku, političku i interkonfesionalnu interakciju crkvenih struktura.

CHRISTIANIZED TURKS IN THE 17TH CENTURY ACCORDING TO THE REGISTRY BOOKS OF THE PARISH OF ST. DUJAM IN SPLIT

Assist. Prof. ZDENKO DUNDOVIĆ

zdundovic@unizd.hr

University of Zadar, Department of Religious Sciences

ABSTRACT

Based on the recorded data on the baptism of Turks in the registry books of the parish of St. Dujam in Split, this paper will analyse the frequency, causes, and consequences of the conversion to Christianity among the Turks and other people from the Ottoman territory in Split's hinterland and broader area. Also, key quantitative and qualitative data on baptised Turks will be presented. The analysed data will be compared with the conversions to Christianity in other Dalmatian communes (Zadar, Šibenik, etc.), and an attempt will be made to determine to what extent the conversions of heterodox persons in Split were related to the slave trade in Venetian Dalmatia.

Keywords: *Christianization of Turks, baptism, Split, 17th century, slave trade*

CV

Zdenko Dundović is a professor at the Department of Religious Sciences, University of Zadar and, since 2018, head of the Department. He achieved a PhD in 2017 on the topic: *Zadar Chapter, its goods and chapter dignitaries in the last hundred years of ruling of the Venetian Republic (1697-1797)* at the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb. He researches the past of the dioceses of Zadar and Nin from the 17th to the 19th century, emphasising church structures' economic, political and interconfessional interaction.

IZMEĐU MLETAKA I OSMANLIJA: ŽIVOT KATOLIKA NA PODRUČJU TREBINJSKO-MRKANSKE BISKUPIJE OD SREDINE 17. DO SREDINE 18. STOLJEĆA

Izv. prof. dr. sc. MILENKO KREŠIĆ

milenkokresic1@gmail.com

Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu

SAŽETAK

U radu će biti opisan život katolika Trebinjsko-mrkanske biskupije koja je u crkveno-administrativnom smislu bila sastavni dio Dubrovačke metropolije, a u državno-pravnom smislu dio Osmanskog Carstva. Prostor Trebinjsko-mrkanske biskupije u to vrijeme uglavnom je obuhvaćao prostor zaleđa Dubrovačke Republike, počevši od samog Dubrovnika do ušća rijeke Neretve u more. Kroz spomenuto vrijeme (sredina 17. – sredina 18. stoljeća) na ovom prostoru ili na njegovim rubovima vodila su se tri velika rata: Kandijski (1645. – 1669.), Bečki ili Morejski (1694. – 1699.) i Mali morejski ili Sinjski rat (1714. – 1718.). U ovim ratovima najveći je teret stradanja podnijelo obično stanovništvo, bilo zbog pljačke i provala mletačkih uskoka ili mletačkog osvajanja, bilo zbog ratova i osvete Osmanlija. Pored stradanja, u radu bit će također opisan i crkveni život, odnosno crkveno uređenje ovog područja kao i razgraničenja koja su se događala nakon ratova. Naglasak će ipak biti stavljen na svakodnevni život ovdašnjih katolika pod osmanskom vlašću. Istraživanje se temelji na izvještajima biskupa i svećenika s terena koji se čuvaju u Arhivu Dikasterija za evangelizaciju (nekadašnja Propaganada) u Rimu te na temelju dostupnih osmanskih i dubrovačkih izvora.

Ključne riječi: *katolici, Trebinjsko-mrkanska biskupija, Mletačka Republika, Osmansko Carstvo, svakodnevni život*

BETWEEN THE VENETIANS AND THE OTTOMANS: THE LIFE OF CATHOLICS IN THE DIOCESE OF TREBINJE-MRKAN FROM THE MIDDLE OF THE 17TH TO THE MIDDLE OF THE 18TH CENTURY

Assoc. Prof. MILENKO KREŠIĆ

milenkokresic1@gmail.com

Catholic Faculty of Theology, University of Sarajevo

ABSTRACT

The paper discusses the life of the Catholics of the Diocese of Trebinje-Mrkan, which, in the ecclesiastical-administrative sense, was an integral part of the Dubrovnik metropolis and, in the state-legal sense, part of the Ottoman Empire. The territory of the Diocese of Trebinje-Mrkan at that time mainly included the hinterland of the Republic of Dubrovnik, starting from Dubrovnik itself to the mouth of the Neretva River. Throughout the mentioned time (mid-17th – mid-18th century), three great wars were fought in this area or on its edges: the War of Candia (1645-1669), the Morean War (1694-1699) and the Small (Morean) War or War of Sinj (1714-1718). In these wars, the ordinary population bear the most significant suffering, either because of looting and burglary by the Venetian Uskoks or the Venetian conquest itself or because of the wars and revenge of the Ottomans. In addition, we will describe the church organization of this area, as well as the demarcations that took place after the wars. The emphasis will be placed on the daily life of local Catholics under Ottoman rule. The research is mainly based on the reports of bishops and priests that are kept in the Archive of the Dicastery for Evangelization (former Propaganda) in Rome and based on available Ottoman and Dubrovnik sources.

Keywords: Catholics, Diocese of Trebinje-Mrkan, Republic of Venice, Ottoman Empire, everyday life

Životopis

Milenko Krešić svećenik je Trebinjsko-mrkanske biskupije. Rođen je 1971. u Čapljini, Bosna i Hercegovina. Trenutno je zaposlen kao profesor i pročelnik katedre Crkvene povijesti na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu u zvanju izvanrednog profesora. Doktorirao je na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2008. godine na temu: *Odnosi katolika jugoistočne Hercegovine s muslimanima i pravoslavnima u vrijeme osmanske vladavine: Od osman-skog zauzeća do Bečkog kongresa (1482. – 1815.)*. Vezano za tematiku objavio je 2017. knjigu: *Vrijeme lomova: Katolici jugoistočne Hercegovine od 10. do početka 17. stoljeća* te više radova u raznim časopisima i zbornicima koji se odnose na život katolika pod Osmanskom vlašću na području jugoistočne Hercegovine, odnosno Trebinjsko-mrkanske biskupije.

CV

Milenko Krešić is a priest of the Diocese of Trebinje-Mrkan. He was born in 1971 in Čapljina, Bosnia and Herzegovina. He is a professor and head of the Department of Church History at the Catholic Faculty of Theology of the University of Sarajevo. He received his PhD from the Faculty of Humanities and Social Sciences of the University of Zagreb in 2008 on the topic: “Relations between the Catholics of Southeast Herzegovina and the Muslims and Orthodox during the Ottoman Rule: From the Ottoman Occupation to the Congress of Vienna (1482-1815)”. In 2017, he published a book related to the topic, *Time of Breaks: Catholics of Southeast Herzegovina from the 10th to the beginning of the 17th century*, as well as several works in various scientific journals and proceedings related to the life of Catholics under the Ottoman rule in the area of Southeast Herzegovina, i.e. the Diocese of Trebinje-Mrkan.

SUSRET KRŠĆANSTVA I ISLAMA U MISLI PAPE FRANJE

Doc. dr. sc. IVAN MACUT

ivanmacut@libero.it

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

SAŽETAK

Bez mira među religijama, nema mira niti među narodima, riječi su teologa Hansa Künga. Od samog nastanka islama, kršćanstvo i islam žive u međusobnom suodnosu, a taj suodnos karakteriziraju i plodonosni susreti i krvavi sukobi. O suživotu i sukobu kršćanstva i islama na poseban je način svjedok kršćanska Dalmacija pod tursko-islamskom vlašću dugi niz godina. Rimski prvosvećenici (pape) svojim nastupima i susretima itekako mogu doprinijeti plodonosnom susretu ovih dviju iznimno važnih religija za suvremeni svijet. Papa Franjo poznat je po svojoj otvorenosti prema drugim religijama te ćemo u ovom predavanju-radu istražiti njegov doprinos za plodonosan susret kršćanstva i islama. Naznačit ćemo glavne teme, Papina promišljanja i najvažnije naglaske o važnim temama između kršćanstva i islama s posebnim fokusom na plodonosniji suživot i umanjivanje mogućih napetosti i sukoba kršćana i muslimana po cijelom svijetu.

Ključne riječi: *papa Franjo, islam, kršćanstvo, susret, dijalog, suživot*

Životopis

Ivan Macut profesor je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu u znanstveno-nastavnom zvanju docenta, a obnaša i funkciju pročelnika Katedre ekumenskog bogoslovlja. Diplomirao je 2006. godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Splitu, a 2009. godine upisuje specijalizaciju iz fundamentalne teologije – Znanosti o religijama – na Papinskom sveučilištu Lateran u Rimu gdje je 2011. postigao stupanj licencijata. Od 2011. godine je doktorand na Papinskom sveučilištu Antonianum u Rimu sa specijalizacijom iz ekumenske teologije, a ujedno pohađa predavanja i radi istraživanja na Institutu za ekumenske studije u Veneciji. Obranio doktorski rad 2013. i stekao naslov doktora teologije sa specijalizacijom u ekumenskoj teologiji. Na Filozofskome fakultetu Sveučilišta u Splitu – modul filozofija 2015. godine obranio doktorski rad pod naslovom *Filozofija u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj* te stekao akademski naslov doktora humanističkih znanosti – modul filozofija.

THE ENCOUNTER OF CHRISTIANITY AND ISLAM IN THE THOUGHTS OF POPE FRANCIS

Assist. Prof. IVAN MACUT

ivanmacut@libero.it

Catholic Faculty of Theology, University of Split

ABSTRACT

Without peace between religions, there is no peace between peoples – these are the words of theologian Hans Küng. Since the beginning of Islam, Christianity and Islam have coexisted in a relationship with each other, and both fruitful encounters and bloody conflicts have characterized this relationship. Christian Dalmatia, under the perennial Turkish-Islamic rule, is a special witness to the coexistence and conflict between Christianity and Islam. The Roman pontiffs (the popes) can contribute to the fruitful encounter of these two significant religions in the modern world. Pope Francis is known for his openness towards other religions, and in this lecture, we will explore his contribution to the fruitful encounter between Christianity and Islam. We will emphasize the Pope's reflections and his most important emphases on essential issues between Christianity and Islam, focusing on a more fruitful coexistence and reducing possible tensions and conflicts between Christians and Muslims worldwide.

Key words: *Pope Francis, Islam, Christianity, encounter, dialogue, coexistence*

CV

Ivan Macut is a professor at the Catholic Faculty of Theology in Split in the scientific-teaching title of docent, and he also holds the position of head of the Department of Ecumenical Theology. He graduated in 2006 from the Catholic Faculty of Theology in Split and, in 2009, enrolled in a specialisation in fundamental theology - Science of Religions - at the Pontifical Lateran University in Rome, where he obtained a licentiate degree in 2011. In 2013, he defended his doctoral thesis and obtained the title of Doctor of Theology, specialising in ecumenical theology at the Pontifical Antonianum University in Rome. He also attended lectures and conducted research at the Institute for Ecumenical Studies in Venice. At the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split of the University of Split – module of philosophy, in 2015, he defended his doctoral thesis under the title “Philosophy in the Independent State of Croatia” and obtained the academic title of Doctor of Humanities – module of philosophy.

PASTORAL I GLAGOLJAŠI U POLJIČKO-RADOBILJSKOMU DEKANATU I MAKARSKOJ BISKUPIJI POD TURSKOM I MLETAČKOM VLAŠĆU

Prof. dr. sc. ALOJZIJE ČONDIĆ

alcondic@gmail.com

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

SAŽETAK

Glagoljaši su svećenici koji su pastoralno djelovali i živjeli s vjernicima služeći se u bogoslužju staroslavenskim jezikom, koji je puku bio razumljiviji od službenoga latinskog. Revnim služenjem bili su bliski običnomu kršćanskom puku i naviještajući vjeru očuvali su hrvatski jezik, narodnu svijest i kulturu. Autor se usmjeruje na pastoral svećenika glagoljaša u Poljičko-radobiljskomu dekanatu i nekim župama Makarske biskupije u doba tursko-mletačke vlasti. U prvomu dijelu predočuje crkveni ustroj Poljičko-radobiljskoga dekanata i društveno-pastoralno stanje u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji i odnos splitskih biskupa prema glagoljašima. Potom prikazuje način izobrazbe glagoljaških pripravnika i pastoralni rad glagoljaša u Poljičko-radobiljskomu dekanatu. U drugomu dijelu opisuje pastoralno djelovanje glagoljaša u trima župama Makarske biskupije.

Ključne riječi: *glagoljaš, Poljica, Radobilja, tursko-mletačka vlast, Splitska i Makarska biskupija.*

Životopis

Alojzije Čondić profesor je na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu pri katedri Pastoralnog bogoslovlja te ujedno i pročelnik katedre. Nakon završene klasične gimnazije u Nadbiskupskom sjemeništu u Splitu, diplomirao je na Teologiji u Splitu 1995. god. Nakon obnašanja službe upravitelja župe, župnoga vikara i odgojitelja, poslan je na Papinsko sveučilište Lateran u Rim, gdje je doktorirao iz pastoralne teologije 2004. godine. Na Katoličkomu bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu obnašao je službu prodekana za nastavu i dekana. Kao nastavnik surađuje s drugim teološkim fakultetima u Hrvatskoj, a svoje znanstvene radove objavljuje u mnogim časopisima te obnaša razne svećeničke pastoralne službe.

PASTORAL WORK AND GLAGOLITIC PRIESTS IN THE POLJICA-RADOBILJA DEANERY AND THE DIOCESE OF MAKARSKA UNDER TURKISH AND VENETIAN RULE

Full Prof. ALOJZIJE ČONDIĆ

alcondic@gmail.com

Catholic Faculty of Theology, University of Split

ABSTRACT

Glagolitic priests worked pastorally among the believers and lived with them, using the Old Slavonic language in worship, which was more understandable to the ordinary people than the official Latin. Through their devoted work, they showed closeness to the Christian population, and by proclaiming the Christian faith, they preserved the Croatian language, national consciousness and culture. The paper focuses on the pastoral care of Glagolitic priests in the Poljica-Radobilja deanery and some parishes of the Diocese of Makarska during the Turkish-Venetian rule. The first part presents the ecclesiastical structure of the Poljica-Radobilja deanery, the social-pastoral situation in the Archdiocese of Split-Makarska, and the relationship of Split's bishops towards the Glagolitic priests. The author also discusses the method of education of the Glagolitic priest candidates and the pastoral work of Glagolitic priests in the Poljica-Radobilja deanery. In the second part, the paper describes the Glagolitic priests' pastoral activity in three Diocese of Makarska parishes.

Keywords: *Glagolitic priest, Poljica, Radobilja, Turkish-Venetian rule, Diocese of Split and Makarska*

CV

Alojzije Čondić is a professor at the Catholic Faculty of Theology of the University of Split at the Department of Pastoral Theology and also the head of the department. After completing the classical gymnasium program at the Archbishop's Seminary in Split, he graduated from the Faculty of Theology in Split in 1995. After serving as parish administrator, vicar and educator, he was sent to the Pontifical Lateran University in Rome, where he received his doctorate in pastoral theology in 2004. At the Catholic Faculty of Theology of the University of Split, he held the position of vice dean for teaching and the position of dean. As a teacher, he cooperates with other theological faculties in Croatia, publishes his scientific works in many journals, and holds various priestly pastoral positions.

SPECIFIČNOSTI PASTORALNOG DJELOVANJA FRANJEVACA NA PODRUČJU DALMACIJE POD OSMANSKOM VLAŠĆU

Doc. dr. sc. IVICA JURIĆ

ivicajurich@gmail.com

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

SAŽETAK

Autor članka s povijesno i teološko-pastoralnog stajališta istražuje život i pastoralno djelovanje franjevac današnje Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja na području Dalmacije pod osmanskim vlašću (16. – 18. st.). Da bi što cjelovitije shvatio povijesni kontekst u kojem se pastoralni rad događao, autor u prvom dijelu opisuje društveno-kulturne okolnosti u kojima se Dalmacija u to vrijeme nalazila. Nakon upoznavanja društveno-kulturnih okolnosti autor osvjetljuje crkvene okolnosti, načine pastoralnog djelovanja i življenja vjere, osobito u svjetlu dostupnih prijevoda turskih dokumenata iz navedenog vremena. U zaključnom dijelu članka donosi teološko-pastoralnu prosudbu navedenog razdoblja uočavajući posljedice koje je osmanlijska okupacija „ostavila“ na pastoralni rad osobito u zapadnom dijelu Dalmacije.

Ključne riječi: *franjevci, Dalmacija, Osmanlije, pastoral, vjera*

Životopis

Ivica Jurić rođen je 1978. godine u Splitu. Predaje na Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Splitu predmete iz pastoralne teologije. Nakon završetka studija teologije u Splitu i svećeničkog ređenja, na naslov Franjevačke provincije Presvetog Otkupitelja (2004.) pastoralno je djelovao dvije godine u Zagrebu i dvije godine u Splitu. Na Papinskom pastoralnom institutu *Redemptor Hominis* Papinskoga lateranskog sveučilišta u Rimu doktorirao je 2016. Autor je više znanstvenih i znanstveno-stručnih radova te knjiga: *Movimenti e nuove comunità nella parrocchia, Possibili protagonisti della nuova evangelizzazione* (Norderstedt, Njemačka, 2019.) i *God in a Changing Society* (Generis Publishing, Domont, Francuska, 2022.).

THE SPECIFICS OF THE PASTORAL ACTIVITIES OF THE FRANCISCANS IN DALMATIA UNDER OTTOMAN RULE

Assist. Prof. IVICA JURIĆ

ivicajurich@gmail.com

Catholic Faculty of Theology, University of Split

ABSTRACT

From a historical and theological-pastoral point of view, the author researches the life and pastoral activity of the priests of today's Franciscan Province of the Most Holy Redeemer in Dalmatia under Ottoman rule (16th -18th century). To fully understand the historical context in which the pastoral work took place, the first part of the paper describes the socio-cultural circumstances in Dalmatia at that time. After becoming familiar with the socio-cultural circumstances, the author sheds light on church circumstances, ways of pastoral activity, and living the faith, especially in light of the available translations of Turkish documents from the mentioned time. In the paper's final part, the author makes a theological-pastoral judgement of the period, noting the consequences that the Ottoman occupation 'left' on pastoral work, especially in the western part of Dalmatia.

Key words: *Franciscans, Dalmatia, Ottomans, pastoral care, faith*

CV

Ivica Jurić was born in 1978 in Split. He teaches courses in pastoral theology at the Catholic Faculty of Theology of the University of Split. After graduating from the Catholic Faculty of Theology in Split and being ordained a priest as a member of the Franciscan Province of the Most Holy Redeemer (2004), he worked pastorally for two years in Zagreb and two years in Split. He received his doctorate from the Pontifical Pastoral Institute *Redemptor Hominis* of the Pontifical Lateran University in Rome in 2016. He is the author of several scientific and scientific-expert papers and books: *Movimenti e nuove comunità nella parrocchia, Possibili protagonisti della nuova evangelizzazione* (Norderstedt, Germany, 2019) and *God in a Changing Society* (Generis Publishing, Domont, France, 2022).

PASTORALNO DJELOVANJE NA PODRUČJU DANAŠNJE LIKE U VRIJEME TURSKE VLADAVINE (XVI. – XVIII. ST.)

Izv. prof. dr. sc. NIKOLA VRANJEŠ

n.vranjes@outlook.com

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

SAŽETAK

Period turske vlasti na području današnje Like predstavlja složeno povijesno razdoblje u kojemu su i društvena i crkvena sastavnica bile bitno prilagođene izuzetno nepovoljnim prilikama. To je razdoblje utjecalo i na niz elemenata budućih povijesnih procesa koji će se odvijati nakon odlaska Turaka s ovih prostora. U ovome se radu na način teološko-pastoralnog razlučivanja ponajprije ukazuje na značajke društveno-kulturnog i crkvenog konteksta života u naznačenom periodu. Na temelju toga prepoznaju se i izdvajaju bitne značajke, tj. bitne oznake, ali i prepreke i ograničenja pastoralnog djelovanja. Na kraju se uočavaju i ističu oni elementi odnosnih procesa koji će uvjetovati pastoralno djelovanje nakon XVII. st., tj. nakon završetka turske prevlasti na ovim prostorima.

Ključne riječi: *pastoral, Lika, turska vladavina, biskupija, Crkva.*

PASTORAL ACTIVITY IN THE AREA OF TODAY'S LIKA DURING THE TURKISH RULE (XVI - XVIII CENTURY)

Assoc. Prof. NIKOLA VRANJEŠ

n.vranjes@outlook.com

Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb

ABSTRACT

The period of Turkish rule in today's Lika represents a complex historical period in which both the social and ecclesiastical components were significantly modified to highly unfavourable circumstances. This period also influenced several elements of future historical processes that would take place after the Turks left these areas. In this paper, in the theological-pastoral view, the features of the socio-cultural and church context of life in the indicated period are primarily pointed out. Based on this, essential features, i.e. essential characteristics, and obstacles and limitations of pastoral activity are recognized and singled out. Finally, those elements of the respective processes that will condition pastoral activity after the XVII century (i.e. after the end of Turkish dominance in these areas) are observed and emphasized.

Key words: *pastoral care, Lika, Turkish rule, diocese, Church*

Životopis

Nikola Vranješ svećenik je Riječke nadbiskupije i profesor na katedri pastoralne teologije Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Trenutno djeluje na znanstveno-nastavnom radnom mjestu izvanrednog profesora. Pri HBK član je Vijeća za život i obitelj te Vijeća za katehizaciju i novu evangelizaciju. U Uredu za pastoral Riječke nadbiskupije djeluje kao teološki ekspert i savjetnik. Član je Povjerenstva za Teološko-pastoralni seminar za svećenike i redovnike Riječke metropolije. Djeluje i kao nastavnik iz pastoralne teologije na Metropolitanskom pastoralnom institutu u Rijeci. Autor je više knjiga i velikog broja znanstvenih i stručnih radova iz pastoralne teologije. Redovito sudjeluje na domaćim i međunarodnim znanstvenim simpozijima i stručnim skupovima.

CV

Nikola Vranješ is a priest of the Archdiocese of Rijeka and an associate professor at the Department of Pastoral Theology at the Catholic Faculty of Theology, University of Zagreb. At the Croatian Bishops' Conference, he is a member of the Council for Life and Family and the Council for Catechesis and New Evangelization. He is a theological expert and adviser in the Pastoral Office of the Archdiocese of Rijeka. He is a member of the Commission for the Theological and Pastoral Seminar for priests and religious of the Rijeka Archdiocese/Metropolis. He also works as a teacher in pastoral theology at the Metropolitan Pastoral Institute in Rijeka. He is the author of several books and many scientific and expert works on pastoral theology. He regularly participates in national and international scientific and other conferences.

SLIKA ISLAMA NA GRAFIKAMA IZ KNJIŽNIH IZDANJA KOJA SE ČUVAJU U DALMACIJI – ODABRANI PRIMJERI

KLARA ČAPALIJA, mag. educ. hist. et mag. educ. hist. art.
klara.capalija@gmail.com
Sveučilište u Zadru

SAŽETAK

Ovaj rad predstavlja dio veće studije kojoj je cilj istražiti sliku vjerskih drugosti na grafikama iz knjižnih izdanja koja se čuvaju u Dalmaciji. Iako islam ne možemo tretirati kao drugost na onom dijelu Dalmacije koji je činio dio Osmanskog Carstva, on je to svakako bio u očima zapadnijih umjetnika koji su izrađivali grafike za knjižna izdanja od kojih se neka i danas čuvaju u samostanskim i drugim zbirkama na dalmatinskoj obali. Kako su prikazi drugosti u slikarstvu rijetki i već obrađeni u stručnoj literaturi, stvorila se potreba za sagledavanjem knjižne građe koja je bila donekle dostupnija i pristupačnija od naručivanja slikarskih djela većih formata, a u dosadašnjim znanstvenim radovima – nedovoljno istražena i prezentirana. Takvi vizualni izvori bili su namijenjeni obrazovanijim čitateljima pa su mogli biti sadržajno bogatiji, a zbog svoje intimnije prirode i eksplicitniji u odnosu na slikarstvo koje je uglavnom imalo javni karakter. Popularnija književna djela nerijetko su doživljavala reizdanja i dopune u kojima se pojavljivala nova grafička oprema što otvara mogućnost komparacije istih tema ili razumijevanje razloga promjene fokusa na neke druge teme. U tu svrhu, odabrano je nekoliko primjera pronađenih u knjižnici franjevačkog samostana na Poljudu i Sveučilišnoj knjižnici u Splitu.

Ključne riječi: *islam, likovna umjetnost, grafika*

THE IMAGE OF ISLAM ON GRAPHICS FROM BOOK EDITIONS KEPT IN DALMATIA - SELECTED EXAMPLES

KLARA ĆAPALIJA, mag. educ. hist. et mag. educ. hist. art.
klara.capalija@gmail.com
University of Zadar

ABSTRACT

The presented paper is part of a more extensive study investigating the image of religious otherness on graphics from book editions kept in Dalmatia. Although Islam cannot be treated as otherness in that part of Dalmatia which was part of the Ottoman Empire, it was indeed so in the eyes of more Western artists who created graphics for book editions, some of which are still preserved in monasteries and other collections on the Dalmatian coast. As representation of otherness in painting is rare and has already been covered in professional literature, there was a need to look at book materials that were more available and accessible than ordering paintings in larger formats and in previous scientific works – insufficiently researched and presented. Such visual sources were intended for more educated readers to be richer in content and, because of their more intimate nature, more explicit than paintings, which mostly had a public character. More popular literary works were republished, and additions in which new graphic equipment appeared opened the possibility of comparing the same topics or understanding the reasons for changing the focus on some other issues. For this purpose, several examples found in the library of the Franciscan monastery and the University Library in Split were selected.

Keywords: *Islam, visual art, graphics*

Životopis

Klara Čapalija rođena je u Splitu 1994. godine. Od akad. god 2018./2019. godine angažirana kao vanjska suradnica u izvođenju nastave i seminara na nekoliko kolegija preddiplomske i diplomske razine studija na Odsjeku za povijest umjetnosti FFST-a. Diplomirala na nastavničkom smjeru dvopredmetnog studija Povijesti i Povijesti umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu obranivši temu *Utjecaj osmanske opasnosti na ikonografiju likovnih djela u obalnom dijelu Hrvatske*. Isti je rad nagradilo Društvo povjesničara umjetnosti Nagradom „Radovan Ivančević“. Tijekom 2018. i 2019. godine odradila pripravnički staž kao učiteljica povijesti. U siječnju 2020. godine postala suradnica na europskom kompetitivnom projektu COST ACTION CA18129 „Islamic Legacy: Narratives East, West, South, North of the Mediterranean (1350-1750)“ i sudjelovala na znanstvenom usavršavanju u Granadi i Stockholmu. U sklopu istog projekta izlagala na znanstvenim skupovima u Ateni i Istanbulu 2023. godine. U listopadu 2022. godine primljena na poslijediplomski studij *Humanističke znanosti* (polje: povijest umjetnosti) na Sveučilištu u Zadru.

CV

Klara Čapalija was born in Split in 1994. From the academic year 2018/2019, she has been engaged as an external associate assistant at the Department of Art History of the Faculty of Humanities and Social Studies in Split. She graduated from History and History of Art at the Faculty of Humanities and Social Studies of the University of Split, defending the thesis “The Influence of the Ottoman Threat on the Iconography of Works of Art in the Coastal Part of Croatia.” The Society of Art Historians awarded the same paper the “Radovan Ivančević” award. During 2018 and 2019, she did an internship as a history teacher. In January 2020, she became a collaborator on the European competitive project COST ACTION CA18129, “Islamic Legacy: Narratives East, West, South, North of the Mediterranean (1350-1750)”, and participated in scientific training in Granada and Stockholm. She held lectures at scientific conferences in Athens and Istanbul in 2023 as part of the same project. In October 2022, she was admitted to a postgraduate course in Humanities (field: art history) at the University of Zadar.

Organizator:

Katolički bogoslovni fakultet
Sveučilišta u Splitu

Programski/Organizacijski odbor

Prof. dr. sc. Ivan Bodrožić,
predsjednik
Prof. dr. sc. Alojzije Čondić
Izv. prof. dr. sc. Nikola Vranješ
Izv. prof. dr. sc. Milenko Krešić
Dr. sc. Neven Isailović
Maja Rončević, mag. theol.
Doris Žuro, mag. soc.

Lektura: Marijana Vuleta, prof.

Prijevod: Doris Žuro i
Maja Rončević

Grafička priprema i tisak:
Dalmacija papir, Split

Organizer:

Catholic Faculty of Theology,
University of Split

**Scientific / Organisational
Committee**

Full Prof. Ivan Bodrožić, President
Full Prof. Alojzije Čondić
Assoc. Prof. Nikola Vranješ
Assoc. Prof. Milenko Krešić
Neven Isailović, PhD
Maja Rončević, MTh
Doris Žuro, MSoc

Proofreading: Marijana Vuleta, prof.

Translation: Doris Žuro and
Maja Rončević

Graphic design and print:
Dalmacija papir, Split

„Istraživanje se provodi uz potporu projekta Sveučilišta Oxford u okviru programa ‘New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe’ kojeg financira Zaklada John Templeton. Mišljenja izražena u publikaciji su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajališta Zaklade John Templeton”.

“This research was supported by the University of Oxford project ‘New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe’ funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation”.

